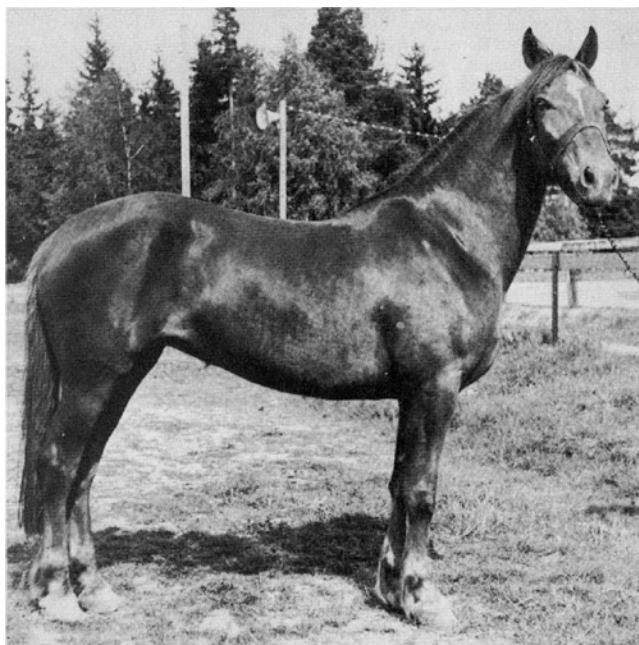

Freja

Nyhetsbrev från Kungl. Skogs- och Lantbruksakademiens
Enhet för de areella näringarnas historia (ANH)

Ceres olika gestalter,
nr. 40. Ceres som häst. Kallblodstravhingsten Ceres var mycket populär i aveln på 1930-talet. Bild från Årjängstravets hemsida. Ceres är också Kungl. Skogs- och Lantbruksakademiens symbol, som du kan se längst ned till vänster på denna sida.

NYHETSBREV NR. 2 ÅR 2014

I NUMMER 2: Ett specialnummer om hästlitteratur vid KSLAB

Hästen korsar verkligen i vid mening den agrara historien. Den har varit betydelsefull som statussymbol hos överklassen men också som arbetsdjur i såväl mindre som större jordbruk. Hästens betydelse har också över tid omdefinierats så att den inte bara står som en symbol för lantbruket under äldre tid. Den är alltså viktig, men idag framförallt som rekreation och fritidsintresse, aspekter som också för det moderna lantbruket under senare tid blivit alltmer betydelsefulla då lantbruket i en mer urbaniserad värld söker nya vägar att utveckla landsbygden.

De som tagit sig an frågan om hästens historia kommer från flera discipliner. Så klart har det gjorts av historiker, men också av exempelvis antropologer och etnologer. Förvånansvärt många av dessa verkar också vara ryttare. Kanske finns det en lockelse i att från hästryggen kapas det historiska avståndet. Då som nu kommunicerar ryttare och häst med varandra genom övning och kroppslig kontroll.

Det är med andra ord ett stort nöje att presentera detta utökade nummer av Freja och som i sin helhet ägnas åt historisk litteratur om hästar i KSLAB.

Författare till numret är **Anna Backman**, som varit praktikant på akademiens bibliotek i tio veckor, och som hon ägnat åt litteratur om hästar i biblioteket. Utgångspunkten har varit litteratur tryckt efter 1950 och med betoning på de senare decennierna. Alla böckerna som nämns finns i biblioteket för lån och kan även fjärlånas.

Det går bra att kontakta [Anna](#) men också att besöka hennes [hemsida](#) som handlar om hippologisk kulturhistoria.

Slutligen, var uppmärksamma på hänvisningen till länken i det första

KSLAB:s NYFÖRVÄRV och TIDSKRIFTER!

Följ nyförvärven av litteratur [här!](#) och nya tidskrifternummer [här](#).

avsnittet, som leder till en litteraturlista Anna satt samman över litteratur om hästar i KSLAB. Böckerna som nämns i den löpande texten är bara ett urval av vad som finns och fyller framförallt syftet att ringa in de områden som finns när det gäller hästens historia. För säkerhets skull kommer länken [här](#). Anna har även gjort en lista över litteratur om veterinärmedicin, den hittar ni [här](#). Missa heller inte Annas genomgång i slutet av mötesplatser för forskare.

FRÅN HOVSTALLET TILL KUNGL. SKOGS- OCH LANTBRUKSAKADEMIENS BIBLIOTEK av Anna Backman

Drottninggatan är kanske Stockholms mest intressanta gata för hästhistoriker. Den sträcker sig från Helgeandsholmen där Tessins vackra hovstall en gång låg, snuddar vid området där Beridarebanan låg, tangerar Hötorget och slutar vid

2014

Bibliotekets öppettider: mån-ons 13–17; tors 13–19; fred stängt.
Telefon: 08-54547720; hemsida: www.kslab.ksla.se
Kontakta redaktören: per.eriksson@ksla.se
Ansvarig utgivare: Carl-Anders Helander

KSLA vars bibliotek är en riktig sesamgrotta för hästälskare. Under tecknad har ägnat en tio veckor lång praktikperiod åt att inventera bibliotekets bestånd av hästlitteratur. Det har varit en spännande resa med nya forskarbekantskaper, återseenden av gamla vänner från ungdomens folkbibliotekshyllor och fördjupade kunskaper om hästens roll i vårt samhälle genom tiderna. I de vetenskapliga böckerna om hästens historia hittar man inte sällan ett par meningar om den närmast totala bristen på just den typen av forskning. Under mitt arbete med att inventera hästlitteraturen i KSLA:s bibliotek har jag glädjande nog stött på detta påstående tillräckligt ofta för att kunna konstatera att det inte riktigt är så illa ställt. Forskningen kring hästen i humaniora och samhällsvetenskap ökar långsamt i volym och kvalitet, även om det är mycket långt kvar innan den har nått en omfattning som motsvarar den betydelse som hästen har haft och har för människan.

I detta specialnummer av Freja kommer jag att presentera ett urval av den hästlitteratur från 1950 och framåt som finns i biblioteket. Jag är museolog och humaniorastudent med hästens kulturhistoria från tidigmodern tid och framåt som specialområde, och min bakgrund har satt sin prägel på urvalet. För den som på egen hand enkelt vill bilda sig en uppfattning om hela beståndet har jag även sammanställt en [lista](#) med alla titlar indelade efter språk. Jag har huvudsakligen begränsat min inventering till de träffar som kommer upp när man söker på ordet "hästar" i Libris och de som står i hyllorna under SAB-beteckningen Qdfd, med tillägg av enstaka titlar som jag har hittat på andra ställen under botaniserandet bland hyllorna. Den som vill utnyttja biblioteket som resurs för sin forskning kan dock säkert hitta användbar litteratur på ännu flera ställen. Här finns avdelningar om allt från lantbrukets byggnader, jakt och försäkringsväsen till etnozologi, lokalhistoria och hushållsläror samt biografier och litteratur om de gröna näringarnas organisationer. Biblioteket tar gärna emot inköpsförslag eller gåvor av relevant litteratur, kontakta [Lars Ljunggren](#).

Historiska översiktsverk

Hästens historia är ett enormt område. Inte nog med att hästen har följt människan i flera tusen år och därmed varit delaktig i dess många aktiviteter – paleontologerna har spårat den 60 miljoner

år tillbaka till den tid då den i form av eohippus, i storlek som en mindre terrier, strövade omkring i de nordamerikanska skogarna.

Det hästhistoriska översiktsverk som flest svenska hippologer kommit i kontakt med är troligen **Charles Chenevix Trenchs** *Ridkonstens historia*, som gavs ut på svenska av LT:s förlag 1970. Boken följer hästens utveckling i stora drag fram till våra dagar.

I och med att den länge varit den enda lättåtkomliga boken av sitt slag har den använts flitigt som referens och bidragit som stoff till andra texter, samt utsatts för en granskning och kritik som kanske skulle vara mer motiverad för ett vetenskapligt verk. Ser man den å andra sidan för vad den är, ett populärvetenskapligt översiktsverk med ett brett anslag, kan man ha god nytta av den för att grundlägga sin allmänbild-

ning om den hippologiska kulturhistorien och hitta ingångar till fördjupning. Dessutom är den rolig.

Chenevix Trench skriver en lättsam och stundtals personlig sakprosa där hans egna ryttarerfarenheter ofta lyser igenom. Han var ju en sann produkt av det brittiska imperiets överklass – född i Indien, utbildad på Winchester och Oxford, och så småningom kavalleriofficer. Han tjänstgjorde först i Mellanöstern under andra världskriget, därefter i Kenya, innan han återvände till England för att undervisa i språk, historia och polo.

Anthony Dents *The Horse through Fifty Centuries of Civilization* från 1974 gör inga anspråk på att vara heltäckande, utan är indelad i teman – till exempel "hästens tidsålder", "stäppens ryttare", "ridning som konst", "hästaffärer

och häststöld" samt "hästen i järnvägens tid." Tyngdpunkten ligger på engelska förhållanden, med regelbundna utflykter till jordens alla hörn och gott om anekdoter och citat ur hästlitteraturen. Boken är lärd men lättsam och framför allt det brittiska bildmaterialet är varierat och intressant.

Ett liknande anslag fast i mindre skala har **Ingemar Wennbergs** *Hästen i fred och krig*. Wennberg var vid tiden för bokens utgivning 2006 bosatt i Portugal, ett land där barockens ryttarkultur aldrig tycks vilja dö ut och där boskapsarbete till häst fortfarande förekommer. Dessutom hade han ett långvarigt hästintresse att bygga på, något som lyser igenom i boken. Liksom Dent delar han in boken tematiskt. Han inleder med ett avsnitt om människans relation till hästen, för att sedan först behandla ridkonsten och därefter körkonsten. Boken är huvudsakligen en litteraturstudie, som växer när författarens egen nyfikenhet tar över och han ställer sig frågor som till exempel vilka krafter en bepantrad ryttare utsätts för i kollisionssögonblicket eller huruvida man kan prata med hästar eller inte.

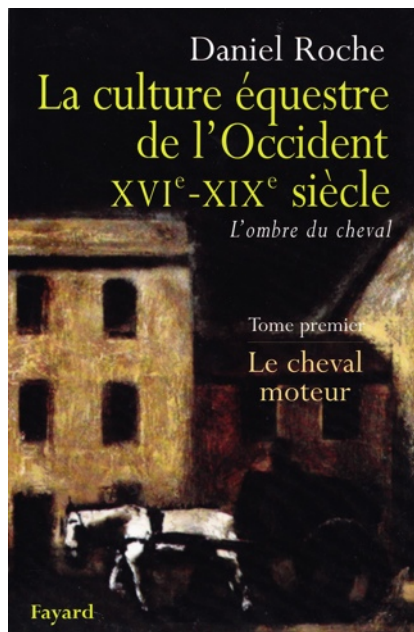
Tidig nordvästeuropeisk hästhållning

På många museer i vårt hörn av Europa finns fantastiska skatter från brons- och järnålder som vittnar om att hästen värderades högt och att det fanns en ganska väl utvecklad ryttarkultur här på den tiden. En forskare som låtit sig inspireras av fynden och valt dem samt andra arkeologiska källor som föremål för sin forskning är arkeologen **Anneli Sundkvist**.

Hennes doktorsavhandling *Hästarernas land* från 2001 behandlar den vikingatida hästkulturen i framför allt Svealand utifrån gravfynd, skriftliga källor och bildframställningar som exempelvis runstenar och Bayeuxtapeten. Ridhästen och aristokratens ridning och hästhållning står i fokus och Sundkvist använder sig av såväl sina kunskaper som arkeolog som sina erfarenheter som aktiv ryttare för att ge en bild av ett svårångat kunskapsområde.

När **Kerry Cathers** valde ämne för sin doktorsavhandling i historia gjorde hon det utifrån att hon fann många svagt underbyggda påståenden om hästarna i det anglosaxiska England i forskningen. Ett sådant var antagandet att det skulle ha rått en stor brist på hästar i landet vid denna tid. Hon beslutade sig för att försöka börja från grunden och undersöka hur hästkultu-

ren kunde ha sett ut på den tiden. Avhandlingen *An examination of the horse in Anglo-Saxon England* kom 2002 och visar att det fanns en väl utvecklad

hästkultur så väl före som under den anglosaxiska perioden, och att hästen tycks ha haft någon form av kultstatus. Hästen förekommer rikligt både i källor som *Domesday Book* och i arkeologiskt fyndmaterial. Det är däremot svårt att belägga hur den militära användningen av hästen såg ut. Hästen användes sannolikt för transporter men det går inte helt att fastställa om den har använts till uppsutten strid.

Medeltidens hästhållning

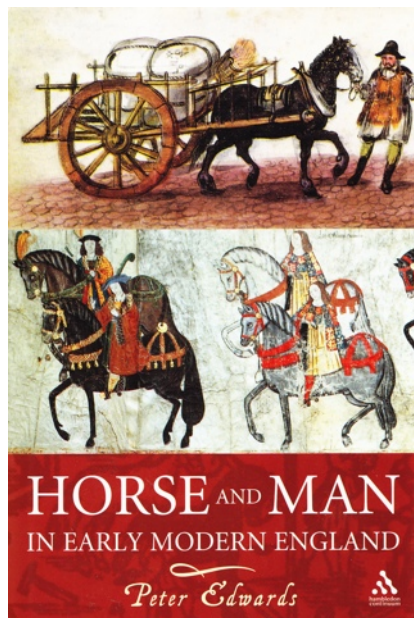
Begreppet medeltiden är för många nästan synonymt med riddartiden, och den som tänker på medeltidens hästar föreställer sig nog gärna en färgstark tornerscen med blänkande rustningar. I förordet till *Le cheval en France au Moyen Age* från 1994 skriver **Bernard Ribémont** att just riddaren i rustning till häst är en av de företeelser som många förknippar mest med medeltiden, en bild som inte minst populärkulturen har bidragit till. Tillsammans med **Brigitte Prévot** tar han dock ett betydligt bredare grepp om hästen i medeltidens Frankrike i denna studie.

Boken är indelad i tre delar. Först sätts hästen in i en socioekonomisk kontext, där Ribémont undersöker hästhandeln, hästen som arbetskraft, aveln och hästens utrustning. Nästa del är inriktad på språk och kultur, och innehåller bland annat en omfattande genomgång av benämningar på olika typer av hästar utifrån ett flertal medeltida manuskript. Dessutom presenterar Ribémont hästen i litteraturen och i böcker av encyklopedisk karaktär. I den sista delen be-

handlar Brigitte Prévot hästmedicin och undersöker bland annat *Cirurgie des chevaux*, ett franskt manuskript från 1300-talet av anonym hand som finns på Bibliothèque Nationale i Paris och vars text hon presenterar i sin helhet med kommentarer.

Under arbetet med en bok om normander började **R H C Davis** fundera på hur det kom sig att dessa hade så lätt att rekrytera främlingar till sina arméer. Hans slutsats blev att det låg en lockelse i att tillhöra en framgångsrik armé med god tillgång på hästar. Men hur hade normanderna fått tag på dessa hästar? Det verkade inte som om någon hade brytt sig om att forska i detta, utan att man helt enkelt hade antagit att det fanns inhemska hästar av lämplig modell redan från början.

Davis bestämde sig för att dels ta reda på vilka krav som ställdes på de

medeltida stridshästarna, dels försöka ta reda på hur de avlades fram och var avelsmaterialet kom ifrån. Resultatet blev *The Medieval Warhorse*, där Davis söker efter tidiga spår av hästavel i Centralasien och Mellanöstern och arbetar sig fram till renässansens England, där han försöker hitta länkar framåt till den tidiga fullblodsaveln.

London är lite grann som ett isberg, det är bara en del av staden som syns ovanför ytan. Under marknivå gömmer sig tunnelsystem av olika slag, överbyggda vattendrag, källare – och tjocka lager av stadens historia. I vissa delar av staden går kulturlagren flera meter ner i djupet. På 1970-talet och i början av 80-talet hittade man en stor mängd hästrelaterade fynd vid arkeologiska grävningar i gamla soptippar nära Themsen. De presenteras i *The Medieval*

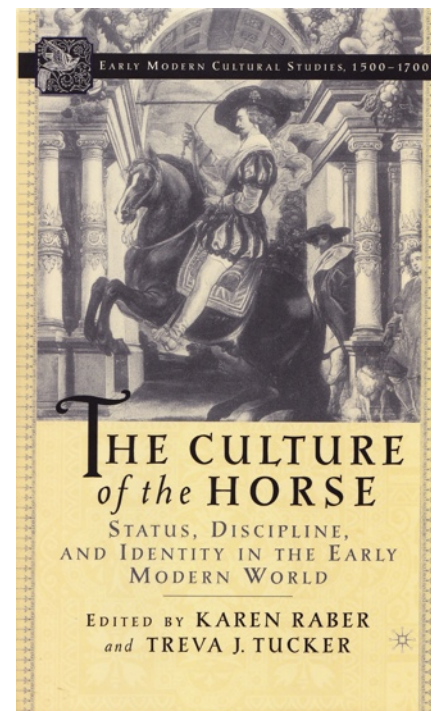
Horse and its Equipment, utgiven av **Museum of London** 1995.

En mängd fynd presenteras i tydliga teckningar i boken, framför allt bett, skor, spännen, sporrar och andra föremål av icke-organiskt material. Föremålen kontextualiseras i kringtexter där författarna använder sig av många typer av källor, exempelvis konst och äldre manualer i hästmannskap, för att försöka förstå hur föremålen använts. Boken inleds med ett par avsnitt om hästen i det medeltida London.

Renässans och tidigmodern tid

Under 1600-talet lade eliten enorma summor på hästar och hästevnemang, samtidigt som manegeridningen på allvar blev en konst i sig själv, fjärrmad och upphöjd från bruksridningen och omgiven av en gyllene glans. Ridkonsten som ett uttryck för makt, dygd och rikedom har i sig lockat många forskare att ägna sig åt just den här perioden. Det förbättrade källäget under den tidigmoderna perioden har också medfört goda möjligheter att få reda på mer om hästen i alla samhällsskikt jämfört med tidigare perioder.

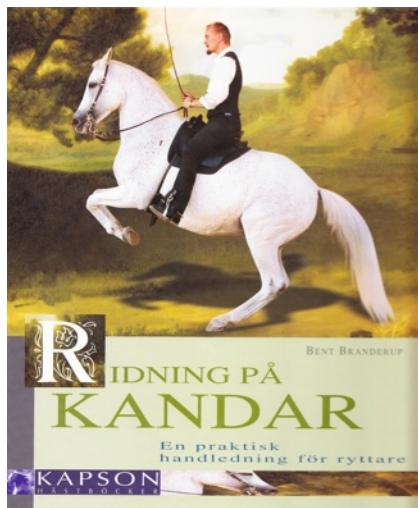
Den franske historikern **Daniel Roche**, hedersprofessor vid Collège de France, har ägnat en hel del uppmärksamhet åt hästens roll i samhället från 1500-talet och fram till förra sekelskiftet. Hans senaste större projekt är trilogin *La culture équestre de l'Occident*

XVIe-XIXe siècle, där två av tre delar i skrivande stund har publicerats. Den första delen från 2008, *Le cheval moteur*, fokuserar på Frankrike i allmänhet och Paris i synnerhet.

Tidsmässigt överväger det sena 1700-talet och 1800-talet, kanske på grund av att källäget där är gynnsammast, men kanske även på grund av att hästen vid denna tid är på väg mot sin kulmen som ekonomisk faktor i samhället. Boken har ett tydligt ekonomisk-historiskt anslag och behandlar dels hästen som dragare och kraftkälla, dels de många yrkesgrupper som helt eller delvis hade brukshästen som försörjningskälla.

I boken ryms små insikter, som exempelvis att en ganska ansenlig del av kostnaden i att ha en häst i staden kun-

de bestå i att betala för vattenhämtning, eller att ett ekipage med häst och vagn kunde förbruka 25 kilo järn under en resa om 100 mil på grund av slitage på skor och hjul. I kombination med de större penseldragen – kartläggningen av hästpopulationen i Paris, antalet hovslagare i städerna, det enorma nätet av hästmarknader – ger Roche en sammansatt bild av hästen som framför allt ekonomisk samhällsfaktor.

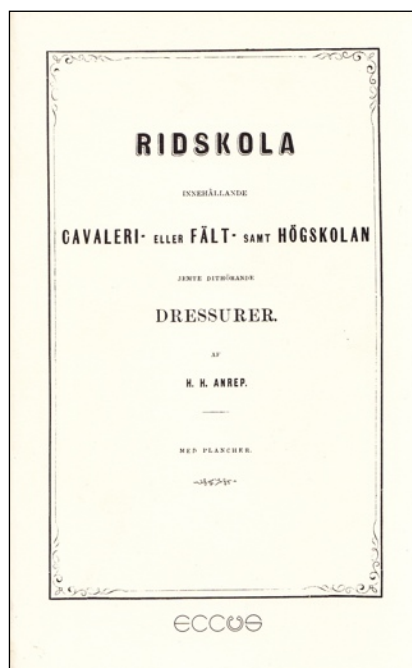
Peter Edwards är professor emeritus vid universitetet i Roehampton och har forskat om hästen i framför allt England under renässansen och tidigmodern tid. I *Horse and man in early modern England* från 2007 ger han en översikt över hur människan och hästen interagerade i det engelska samhället under tre sekel. Edwards har ägnat många år av sin forskning åt hästen och har ett rikt och brett källmaterial att ösa kunskap ur och dela med sig av exempel ifrån. Han betraktar hästen ur såväl ett ekonomiskt som sociologiskt och kulturellt perspektiv och skriver om så vitt skilda saker som hästen hos Shakespeare, galoppportens framväxt och hästen som dragare i relation till oxen. Det medför visserligen att boken upplevs som aningen ojämn, men gör å andra sidan att den som söker ingångar

eller uppslag till egen forskning har många idéer att hämta.

I antologin *The Culture of the Horse* från 2005 har **Karen Raber** och **Treva J Tucker** samlat forskare från olika discipliner inom humaniora med ambitionen att uppmärksamma forskarvärlden på hästens betydelse under den tidigmoderna perioden.

Antologin rymmer tre avdelningar. I den första, som handlar om makt och status, skriver **Ann M Kleimola** om den ryska elitens val av hästar och vilka hippologiska förbindelser som fanns mellan Moskva och Europa. **Elisabeth Tobey** skriver om den italienska palio-traditionen, kapploppningar som inte bara var en angelägenhet för eliten utan hästarnas framgång var en angelägenhet för identitetsskapandet hos flera skikt av samhället. **Bruce Boehrer** och **Kevin de Ornellas** analyserar hästen som symbol för makt och status utifrån stycken av två renässansförfattare.

Nästa avdelning tar upp disciplin

och kontroll – såväl kontroll av hästen, som den självdisciplin och kontroll av den egna kroppen som behövs för att rida. **Pia F Cuneo** undersöker tyska böcker om stångbett från 15- och 1600-talen, böcker fyllda av förslag på innovativa konstruktioner för att kontrollera hästarna. **Elisabeth LeGuin** och **Kate van Orden** tar upp olika aspekter av manegeridning och hästbaletter. I sista avdelningen skriver **Karen Raber** och **Richard Nash** om hästen som nationell symbol, medan **Sandra Swart** beskriver hästens roll i identitetsskapandet hos de vita kolonistörerna i Sydafrika. **Treva J Tucker** och **Donna Landry** beskriver hur den

franska manegeridningen och den engelska jaktridningen bägge på sitt sätt var viktiga för att förstärka de personliga egenskaper som adelsmännen ville visa upp.

Anthony Dent har skrivit en bok om de inhemska brittiska ponyrasernas historia tillsammans med **Daphne Machin Goodall**. Boken, som kom 1988, har en tidslinje som sträcker sig precis så långt fram att den överlappar den tid som ofta inleder böcker om hästraser, nämligen 1800-talets andra hälft. Det tål att diskuteras i vilken utsträckning man kan tala om renavlade raser före dess, och i vilken utsträckning det rör sig om regionala typer av hästar. En stor del av boken uppehåller sig också kring de tidiga hästtyperna vars indelning ofta skedde utifrån användningsområde snarare än ras, precis som man fortfarande använde benämningar som *cobs* och *hunters* på hästar i Storbritannien.

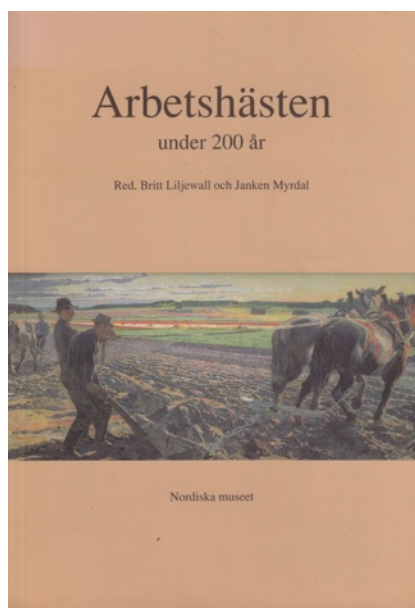
Det kan vara av särskilt intresse för den som är intresserad av hästen under medeltiden och den tidigmoderna perioden att Dent och Goodall tar upp hästtyper som man ofta stöter på i den äldre europeiska litteraturen. De diskuterar begrepp som *hackney*, *rouncey* och *palfrey*, men tar också upp *galloways* och *norfolk roadsters*, hästar som möjligen passar bättre in i vårt moderna rasbegrepp. Av de raser som finns kvar i dag får shetlandspennyn mest utrymme.

De senaste decennierna har ett nytt intresse väckts för manegeridningen

och för de typer av hästar som användes för renässansens och barockens ridning. I Sverige har **Bent Branderup** väckt stort intresse och hans akademiska ridkonst har ett par tusen utövarer. I *Ridning på kandar* från 2001 ger han en

översikt över ridkonstens historia och demonstrerar hur han och hans elever försöker omsätta kunskapen om den gamla ridkonsten i praktik. För den som själv vill fördjupa sig i de gamla

mästarna finns de både i samlingen av äldre böcker och i faksimil och nytryck som kan lånas hem. Här finns till exempel **Baucher**, **Guérinière**, **Grisone** och så vår egen svenske mästare **Henric Herman Anrep**, ursprungligen utgiven 1862 och i faksimil 1982.

I Portugal har manegeridningen levt kvar, delvis på grund av att den har behållit en väsentlig del av sin brukskontext och delvis på grund av portugisernas omsorg om att upprätthålla sina traditioner. På **Portugisiska ridskolan i Queluz** utanför Lissabon finns det fortfarande beridare som har lärt sig rida av den legendariske **Nuno Oliveira**, som i sin tur lärde sig av den sista kungliga stallmästaren. Om detta och om lusitanohästen kan man läsa i **Lætitia Boulin-Neels** *Le Cheval Lusitanien* från 2004. Lusitanohästen är ganska populär i Sverige.

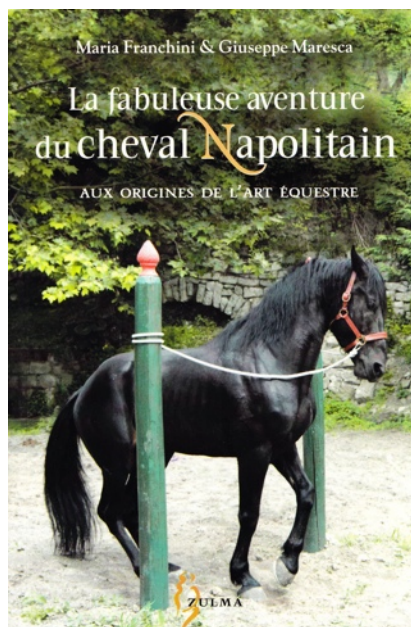
En gammal ras som bara finns i enstaka exemplar i landet är neapolitanaren, som hade sin guldålder på 1500- och 1600-talen. **Maria Franchini** och **Giuseppe Maresca** skriver om rasen och om den italienska ridkonsten i *La fabuleuse aventure du cheval Napolitain* som gavs ut 2003.

Hästen i motorernas tid

De första kommersiellt användbara ångmaskinerna började göra sitt intåg redan under 1700-talets första decennier, men det skulle dröja ytterligare drygt 200 år innan motorerna hade tagit över huvuddelen av hästens uppgifter som kraftkälla i vår del av världen. På många håll nådde hästantalet sin topp så sent

som decennierna runt förra sekelskiftet. Industrialiseringen medförde att hästens arbetsuppgifter förändrades och/eller ökade, allt eftersom man uppfann nya hästdragna redskap och fordon. Det var en märklig och dynamisk period i hästens historia, och den första som gick att avbilda i fotografier.

I *Arbetshästen under 200 år* från 1997 presenterar en rad författare från såväl forskarvärlden som hästnäringen artiklar om arbetshästen i Sverige. **Britt Liljewall** och **Janken Myrdal** är redaktörer för skriften som ingår i serien *Skrifter om skogs- och lantbrukshistoria*. Den tillkom som ett resultat av ett seminarium som hölls 1995 där syftet var att belysa hästens roll i den agrara och industriella moderniseringen under de senaste två århundradena. Skriften inleds med en artikel om arbetshästen i

konsten som i text och bild introducerar läsaren för hästen som människans följeslagare i vardag och fest. Därpå följer artiklar som tar upp hästens arbete i jord- och skogsbruket, hästen i staden, hästen i förhållande till oxen som dragdjur och Sveriges försörjning av arbetshästar.

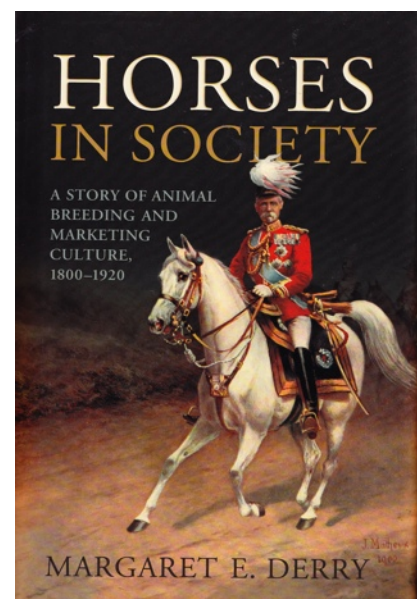
Ett avbrott bland de vetenskapliga texterna utgör den rutinerade skogsköraren **Yngve Ryds** artikel, som på ett initierat vis beskriver olika aspekter av skogskörningen ur kuskens perspektiv samt bidrar till kunskapen om dess terminologi. Ryd har även skrivit boken *Timmerhästens bok*, som utkom 1991 och som även kommit i en andra upplaga.

Margaret E Derry är en av de forskare som har uppmärksammat att hästen var integrerad i mekaniseringen och motoriseringen av samhället snarare än

att stå utanför den. Tåg och ångbåtar medförde att stora volymer kunde fraktas mellan hamnar och tågstationer, vilket ökade behovet av hästar för att distribuera godset vidare innan bilen fanns. Hästar drog propellrarna till varven där de stora ångfartygen byggdes.

I *Horses in Society* från 2006 har Derry valt ut ett par teman för studier av hästen i Storbritannien och Nordamerika under slutet av 1800-talet och början av 1900-talet. Hon försöker bryta upp stereotypen av arbetshästen som en stor tung häst av en typ som funnits sedan medeltiden. I stället visar hon att det såväl på landet som i staden även användes små lätta hästar i arbetet, och att de tyngsta arbetshästarna var resultatet av ett målmedvetet avelsarbete som accelererade under 1800-talets andra hälft. Ett annat tema är myndigheternas inblandning i hästaveln och hur nya upptäckter på genetikens område kom att påverka styrningen av denna.

F M L Thompson konstaterar i förordet till *Horses in European Economic History – A Preliminary Canter* att nästan all social och ekonomisk verksamhet var beroende av billig arbetskraft eller hästar i det förmotoriserade

samhället. Boken är en antologi med uppsatser från vad redaktören kallar den första hästhistoriska forskarkonferensen, som hölls i Budapest 1982. Ett flertal forskare har lämnat bidrag till antologin, exempelvis **Jennifer Tann** som skriver om hästen som kraftkälla i industrin, **F M L Thompson** som skriver om höförsörjningen i Storbritannien 1830-1918 och **Peter Edwards** som bidrar med en text om hästhandeln i 1600-talets England.

Ett par uppsatser behandlar hästen i det tidiga motoriserade samhället. **EJT Collins** går igenom de ekonomiska förutsättningarna för att hålla häst under 1900-talets första decennier, och **T**

C Barker diskuterar varför avhästningen inte gick ännu fortare än vad den faktiskt gjorde.

Hästkrafter i vår tid

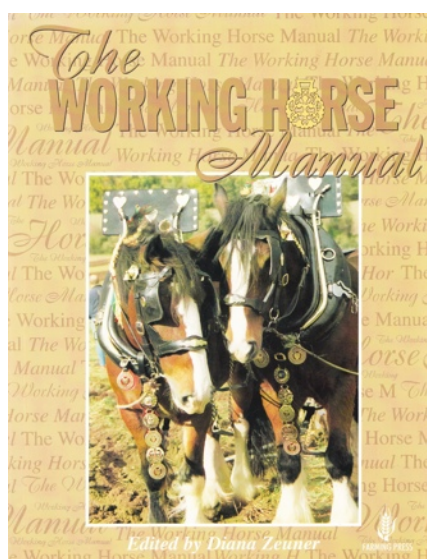
Det var först när lastbilarna och traktorer blev tillräckligt praktiska och överkomliga i pris som arbetshästen försvann på allvar, men då gick det undan. Inom vissa områden fanns den dock kvar länge – de sista gruvponnyerna i Storbritannien pensionerades först 1999. Vissa höll fast vid hästarna så länge de kunde, det rörde sig då inte sällan om äldre lantbrukare på små gårdar där traktorn skulle vara en för stor investering och där det inte fanns någon ny generation som väntade på att få ta över. Andra behöll hästarna för att de helt enkelt inte kunde tänka sig att vara utan. Hästarna kunde vara en lika viktig del för identiteten för en svensk småbrukare som för vilken 1600-talsädling som helst.

På 1970-talet när jag var liten kunde man fortfarande se någon enstaka bonde som körde häst på åkrarna på Öland. En som förstod att dokumentera arbetet och samla in den sista generationen hästbönders berättelser var **Per-Ole Larsson**, vars *Hästen arbetskamraten* kom redan 1976. Det är en bok om mötet mellan det gamla och det nya, om att köpa traktor eller låta bli, och om det besvärliga i att behöva se på hästen både som ekonomisk enhet och som arbetskamrat. Arbetet, hästarna, människorna och miljöerna skildras i vackra svartvita fotografier.

Arbetshästen försvann inte helt med de stora maskinerna. Den har fortfarande en funktion att fylla i skogen,

inte minst i känsliga miljöer. Och det finns fortfarande ett intresse för att använda hästen till jordbrukssysslor på olika nivåer, allt från att sladda ridbanan med fritidshästen till mer ambitiösa satsningar. Nya generationer hästbönder dyker upp, beredda att anpassa användandet av hästen efter sin tid, beredda att försörja sig på annat för att få ha småjordbrukandet med häst som livsstil och hobby. **Peter Nilsson** i Sunne är en sådan bonde, och författaren och fotografen **Lennart Fröding** följer honom under ett år på åkern och i skogen i *Livet på gården. Jordnära hästbruk* från 2010.

En användbar resurs för den som är intresserad av att använda sin häst i jordbruket, eller för den som arbetar

med lantbrukets materiella kulturarv, är *Hesteredskap i norsk jordbruk* av **Svein Magne Olsen**. Boken, som kom ut 2005, tar främst upp redskap för åkerbruk och är mycket rikligt illustrerad, såväl med foton och skisser av fristående redskap som bilder som visar redskapen under användning. Den innehåller också avsnitt om moderna hästredskap samt om redskapsproduktion.

Flera moderna hästredskap och många handfasta tips finns i *The Working Horse Manual* från 1998. Boken är tänkt som en handbok för den som har tunga hästar för jord- och skogsbruk eller uppvisning, och vad gäller seldon och raser är den huvudsakligen anpassad för engelska förhållanden men tar även upp amerikanska selar och vår egen loksele. Det finns också ett kapitel om hur man flätar arbetshästen för uppvisning, såväl med band som med bast.

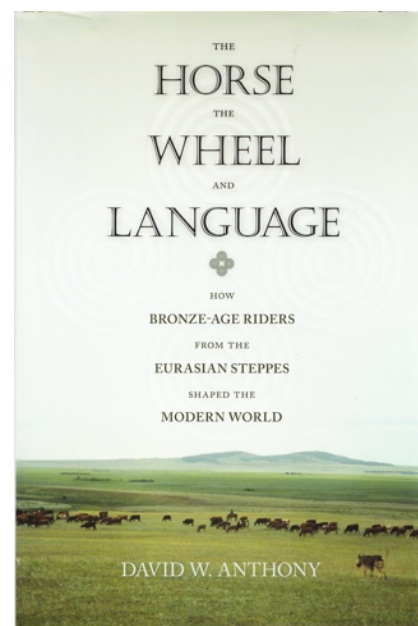
Nils Jarmanns *Hesten var nødvendig* skildrar arbetshästen i Norge i ett brett

perspektiv, och visar upp flera användningsområden för hästen som kanske lätt glöms bort idag. En av bokens många fångslande bilder visar hur man gräver i ett kvarter där det ska byggas ett stort hus. Gropen är full av hästar som ska forsla bort jord och sten. Det var ett fruktansvärt hårt jobb för hästarna att dra upp de tunga lassen och många hästar dog av ansträngningen. Boken är från 1989 och tar upp hästens arbete såväl på landet som i staden och i det militära.

1967 gick Charlie i pension. Han var den sista hästen i British Rails tjänst, och hans sista uppdrag var att dra fram den järnvägsvagn som skulle transportera honom till sitt nya hem. Charlie och ett flertal av hans kollegor finns avbildade i *The Long Haul* av **Bryan Holden**, som här skildrar en ganska okänd del av brittisk järnvägshistoria. I järnvägens barndom användes hästar som kraftkälla på mindre spår och hästar har även använts för rangering. Vid stationerna i de stora städerna kunde det finnas ett hundratal hästar och stall med flera våningar. En stor mängd hästar arbetade dessutom på industrijärnvägar eller drog upp kol ur gruvorna. Holden har samlat in berättelser från dem som arbetade med hästarna, och bjuder på ett rikligt bildmaterial.

Den globala hästen

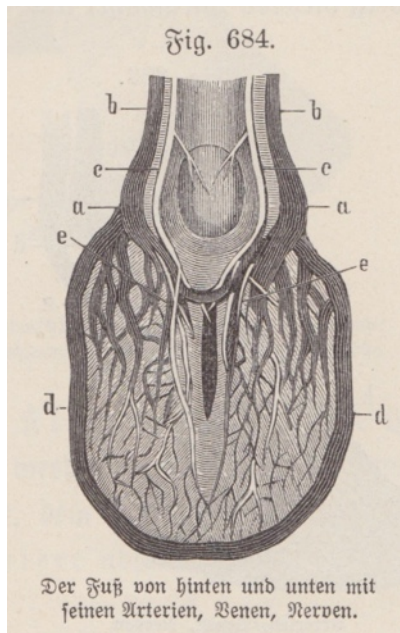
Den ungerska hästkulturen har haft ett stort inflytande på den nordvästeurope-

iska. Det mest kända exemplet på detta torde vara husarstilen, som i modifierad form slog igenom stort i Nordvästeuropa där den eleganta husaruniformen med sina snörmakerier var bland det stiligaste en man kunde klä sig i under stora delar av 1800-talet.

Den ungerska hästkulturen rymmer mycket mer än modekläder. I boken *They Rode into Europe* från 1971 ger **Miklós Jankovich** en värdefull inblick i hur de västliga och östliga hästkulturer-na har mötts och blandats i Ungern genom tiderna. I **Anthony Dents** översättning tillgängliggörs här kunskap från annars svåråtkomliga ungerska källor. Dent understryker i sitt förord Ungerns speciella geografiska läge, inom räckhåll för turkiska och centralasiatiska krigare och samtidigt med andra benet i Europa. Här ges insikt i en hästkultur som möjligen är på väg att återupptäckas här i Sverige, där beridet bågskytte håller på att utvecklas som ridsportgren.

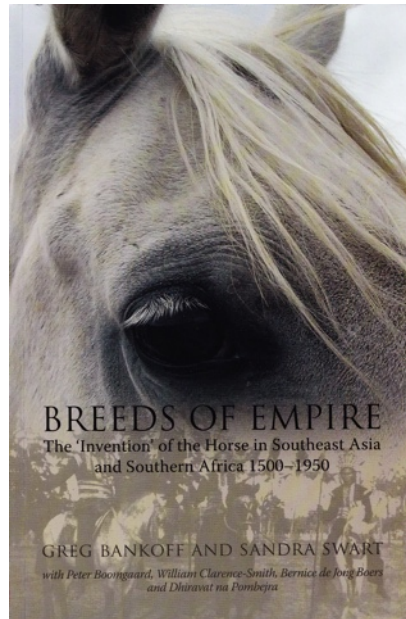
Pita Kelekna är en amerikansk antropolog som har gjort omfattande fältstudier i Mellanöstern, Centralasien och Östasien. Säkerligen har dessa erfarenheter bidragit till det breda geografiska perspektivet i hennes *The Horse in Human History*. Kelekna påpekar i sitt förord att den antropologiska forskningen kring de tidiga samhällenas utveckling har tenderat att utgå ifrån fasta bosättningar i jordbruksbygder. Hon pekar dock på att de hästburna nomadiska människorna som rört sig i marginalerna av dessa samhällen också

är de som har kommit i kontakt med andra kulturer och fört med sig nya influenser, idéer och handelsvaror. Keleknas tidsperspektiv sträcker sig över 6000 år och tar sin början i nomadsamhällena i Centralasien där hästen tämjdes, följer hur hästburna kulturer har rört sig fram och tillbaka över Eurasien och Nordafrika, för att avslutas i Amerika dit spanjorerna återinförde hästen i samband med koloniseringen.

Även antropologen **David W. Anthony** tar upp de tidiga eurasiska stäppfolken i *The Horse, the Wheel and Language*. Anthony använder sig av såväl arkeologin som språkvetenskapen i sin undersökning av hur tämjandet av hästen och uppfinnandet av hjulet bidrog till att sprida språken ur den protoindoeuropeiska språkstammen. Han tycker sig ha funnit ett rikt och dynamiskt nätverk av handel, kultur och kommunikation med transkontinentala förbindelser redan under bronsåldern.

Den europeiska koloniseringen av områden utan någon egen inhemsk hästpopulation medförde ett stort be-

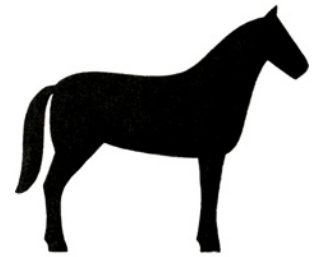

hov av import av hästar som dragkraft och transportmedel i de nya bosättningarna. Kolonistörerna kom dessutom från en kultur där hästen hade en stark ställning som maktsymbol. Problem med klimat och sjukdomar medförde dock att kulturen fick anpassa sig efter naturen. Med antologin *Breeds of Empire* bidrar redaktörerna **Greg Bankoff** och **Sandra Swart** tillsammans med övriga medverkande forskare till att belysa en ganska outforskad del av den globala hästkulturen. Här ges inblickar i hur importen av hästar till kolonierna i södra Afrika och Sydostasien gick till, och hur olika hästraser konstruerades utifrån handelsrutten och koloniernas förutsättningar för hästhållning.

Stridshästen

Hästen har sedan urminnes tider varit mänsklighetens följeslagare i dess allra mörkaste ögonblick och miljontals hästar har stupat i krigstjänst. En del av hugg och kulor – en oändligt större andel av skador och sjukdomar i tränga läger och på långa marscher.

Ann Hyland har sedan 1990 gett ut flera böcker där hon sakta men säkert betar sig igenom stridshästens historia. Hon började 1990 med romarriket i

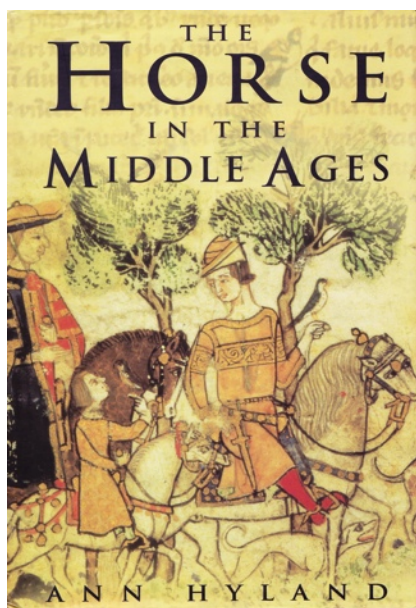
Equus – The Horse of the Roman World, och även om tyngdpunkten redan där låg på stridshästen så försöker hon även få med avsnitt om hästhållning, veterinärmedicin och det civila bruket av hästen för exempelvis cirkus och transporter.

Nästa bok, *Training the Roman Cavalry*, kom 1993 och är en fördjupning av det romerska temat, där Hyland analyserar det enda fullständiga kavalleritraktat som finns bevarat från romarriket, *Arrians Ars Tactica*. Hyland är själv ryttare och hästtränare, och försöker genomgående att koppla det hon finner i sitt källmaterial till sin egen praxis för att få en praktisk förståelse för hur saker och ting fungerade. Till den teoretiska analysen av *Ars Tactica* fogar hon praktiska experiment, där hon bland annat låter rekonstruera sadel och brett och provar dessa på sin egen häst.

Medeltiden behandlas också i två volymer, *The Medieval Warhorse* från 1994 och *The Horse in the Middle Ages* från 1999. I den förstnämnda boken behandlar Hyland den bysantinska, västeuropeiska, muslimska och mongoliska hästkulturen fram till tiden för korstågen, med fokus på stridshästen. Den andra boken utgår från engelska förhållanden och tar bland annat upp hästförsörjningen, allmogens hästar, hantverk kring hästen, adlig hästhållning och resande. 1997 kom *The Warhorse 1250-1600*, där Hyland återvänder till stridshästarna - nu med en utökad geografisk räckvidd som sträcker sig såväl till Indien som till de koloniserade territorierna i Nord- och Sydamerika.

Militärhistorikern **Louis A DiMarco** väljer i *War Horse – A History of the Military Horse and Rider* att inrikta sig på hur häst och ryttare har fungerat tillsammans som ett vapensystem i strid. Boken kom 2012 och tidsmässigt sträcker den sig från rid- och körkons-

tens tidigaste historia till dagens österrikiska bergsjägare och deras haflingerhästar. Större delen av boken ägnas dock åt de senaste fem seklerna, och DiMarco tar framför allt upp europeis-

ka och nordamerikanska förhållanden. De centralasiatiska stäppkrigarna får dock ett eget kapitel. DiMarco beskriver också hur väl hästen fungerade för gerillastrid, dsåväl för boerna i Sydafrika som för prärieindianerna i Nordamerika.

I samband med 100-årsminnet av första världskrigets utbrott uppmärksammas även djurens insats i ett antal nya böcker. Man räknar med att ungefär åtta miljoner djur användes under den långa och blodiga konflikten. Redan 2011 kom *The War Horses*, där **Simon Butler** skildrar hur livet i fält kunde se ut för de hundratusentals hästar som bidrog med sin muskelkraft för att fylla arméernas behov av dragkraft och transportmedel, och hur verkligheten såg ut för arméhästarna när fredstidens elegans byttes ut mot fältgrått. Det här är en bok som berör, inte minst på grund av de många starka bilder som visar hästarnas kamp, inte bara mot fiendekulor, sadelbrott och undernäring, utan också mot den tröstlösa le-

ran. Den uppsuttna striden kom att få liten betydelse under första världskriget, det var som dragare och för klövning som hästen gjorde sin stora insats. I krigets början hade Storbritannien ytterst få motorfordon, och behovet av hästar var i princip omöjligt att mätta. I stort sett all ambulanstjänst gick med häst och vagn under krigets första år. Även när motoriseringen hade tagit fart var hästen oundgänglig eftersom den kunde ta sig fram i väglöst land och på

vägar som inte bar tunga fordon. Hästarna var särskilt utsatta eftersom de utgjorde en stor träffyta och inte kunde beredas skydd mot artilleri i skyttegravarna. Butler skriver engagerande och ingående utan att fastna i detaljer, och väver in citat från bland annat memoarer och samtida krigsskildringar.

Hästen i konsten och litteraturen

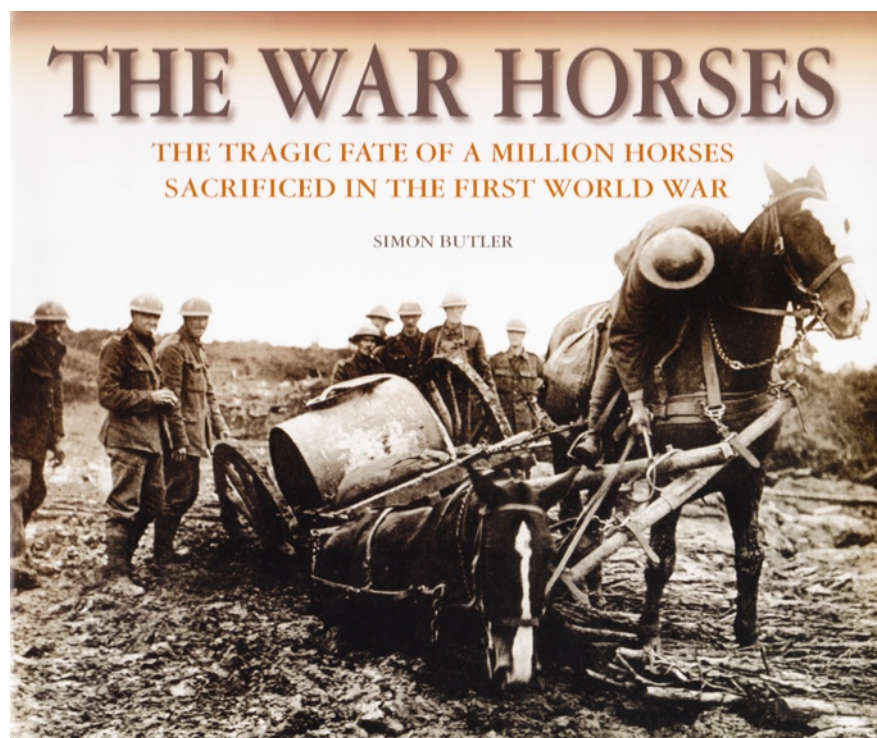
John Basketts *The Horse in Art* från 2006 visar så väl de mest berömda europeiska konstverken som ett urval kinesiska och indiska. Baskettt var konstvetare och väl inläst på sitt ämne, vilket avspeglas i de kärnfulla och informativa bildtexterna. Bilderna är stora och skarpa och inbjuder till detaljstudier, inte minst av de många vardagliga scener som Baskettt har letat fram. Just vad gäller den dagliga hästhanteringen och träningen är ju källmaterialet annars ganska magert, framför allt före kameran och för den delen postorderkatalogens intåg.

Den hästutrustning som har sparats är ofta sådan som har använts av högreståndspersoner vid speciella tillfällen. Den enklare utrustningen har använts tills den slitits ut, och är för länge sedan borta. Därför är det intressant att, med reservation för att bilderna är konstnärliga framställningar, kunna studera **Alfred de Dreux** målning från mitten av 1800-talet där en man leder hem två

ett konstnårsregister med en kort biografi om varje konstnär, och ett ordentligt bildregister.

Ruthild Kropp har valt ett annat anslag i *Pferde in Kunst und Litteratur*, utgiven 2009. Hon delar in konsten i olika teman och kopplar ihop dem med poesi och utdrag ur skönlitterära prosatexter för att göra sin bok till en estetisk helhetsupplevelse. Kanske har detta bidragit till att bildurvalet skiljer sig från många andra konstböcker om hästar. Vissa av de vanliga motiven finns med, men ibland i annorlunda versioner, som kopparstick eller utkast, eller kanske ett utsnitt som förstärker textens tema – tyvärr anges dock inte det sistnämnda i bildtexterna. Det ges också utrymme för en hel del modern konst.

Den ryska konsten och hästkulturen har en tendens att hamna i skymundan i västerländska översiktsverk. Därför är det **Ryska nationalmuseets** bok *Horses in Russian Art* från 2001 värdefull, inte minst då den är skriven på engelska. Boken inleds med en översikt om hästen i den ryska konsthistorien, där **Vladimir Kruglov** beskriver och förklarar olika genrer. Vissa teman är specifika för Ryssland, exempelvis de populära målningarna av hästar som körs i trojka i full fart. Sådana scener var tacksamma att visa på internationella utställningar,

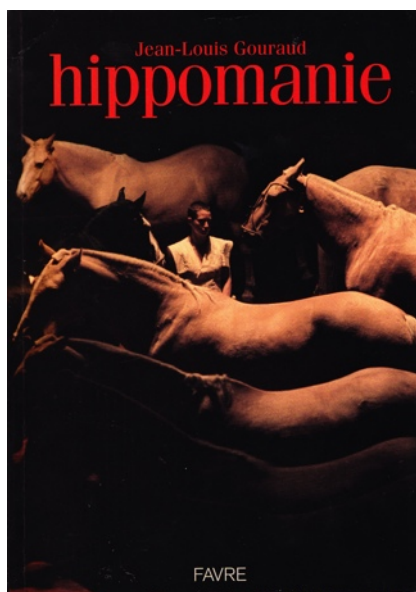

hästar från en kapplöpning medan en ännu inte plattnosad bulldog lufsar bredvid. Eller **James Seymours** stallinteriör från 1747 där en hästkötare är på väg med havre till två hästar med väldigt annorlunda täcken. Boken har

då de förmedlade bilden av den ryska folksjälen djärva natur, landskapets skönhet och de oändliga landsvägarnas poesi.

Kruglov pekar ut 1800-talets andra hälft som hästmaleriets guldålder i

Ryssland, och det syns också i urvalet av målningar. Från 1700-talet finns mest traditionella ryttarporträtt av kungligheter, målade efter västeuropeisk mall. På 1800-talet växer historiemåleriet och det nationalromantiska

fram, och de ryska målarna börjar i stigande grad finna sin egen stil och sina egna genrer. Sista kapitlet är vikt åt fotografier av hästar, bland annat från tidiga travtävlingar och från cirkus. Även denna bok har ett konstnärsregister med korta biografier.

En teaterbesökare på Shakespeares tid skulle inte ha haft några större problem att förstå de många referenser till hästar som förekommer i hans verk. Hästen var närvarande i vardagen oavsett om man ägde en häst eller inte. För de flesta nutida läsare är referenserna inte lika självklara. I *Horses in Shakespeare's England* utgår **Anthony Dent** från Shakespeares texter för att måla upp en bild av senrenässansens hästhållning i England.

Boken kan vara värdefull för flera än litteraturvetare och språkvetare. Dent visar i sin bok hur texterna inte bara kan kasta ljus över hästens ceremoniella och symboliska roll, utan även ledtrådar till hur det vardagliga livet med hästen såg ut. Han ägnar exempelvis ett avsnitt åt hästen i stallet. Dent kompletterar exemplen från Shakespeares texter med material från andra källor och det är väldigt synd att han, med sin höga ambition och sina omfattande kunskaper, inte lämnar några käll- eller litteraturhänvisningar i sina böcker. Denna är bara försedd med en bibliografi.

Jean-Louis Gouraud har under ett par decennier som förläggare på **Editions Favre** gett ut ett hundratal böcker om hästar, såväl nyutgåvor av äldre verk som böcker av samtida författare som

skriver om hästen ur en mängd olika synvinklar. Han har gjort flera långritter i bland annat forna Sovjetunionen och studerat hästkulturer i en rad olika länder. Ett intresse för hästen i konsten och förhållandet mellan hästen och människan slår igenom såväl i förlagets utgivning som i hans eget författarskap.

Hippomanie från 2011 innehåller en samling korta texter av Gourauds hand, bland annat kåserier, krönikor, intervjuer, förord och reportage. Den röda tråden som förbinder dessa är just hippomanin, vissa människors besatthet av att umgås med hästar. Texterna är ganska fritt indelade efter teman, exempelvis hästen i historien och vänskapen med hästen, och präglas bland annat av författarens intresse för hur människan förhåller sig till hästen samt hästens plats i samhället även utanför den nordvästeuropeiska sfären. Boken avslutas med en bibliografi med presentationer av den utgivning Gouraud har varit inblandad i som förläggare och författare.

I *The Poetry of Horses* har **Olwen Way** samlat en mängd dikter och citat, främst från den engelskspråkiga litteraturen, med hästen som gemensam nämnare.

Glimtar ur den svenska hästhistorien

Sveriges hästhistoria, särskilt den som rör ridhästen, är ett eftersatt forskningsområde. Detta innebär att mycket av det som skrivs går tillbaka på ett fåtal äldre böcker varav **Henry Waxbergs** *Strömsholms stuteri* från 1964 och *Hästen i det karolinska rytteriet* från 1973 kanske är de mest genomarbetade. Ett par andra böcker som flitigt citeras är **Carl Trägårdhs** *Hästen i Sverige* från 1939 och **Nils Fischerströms** *Ridskolan å Strömsholm 50 år den 14 juli 1918: minneskrift* från 1918.

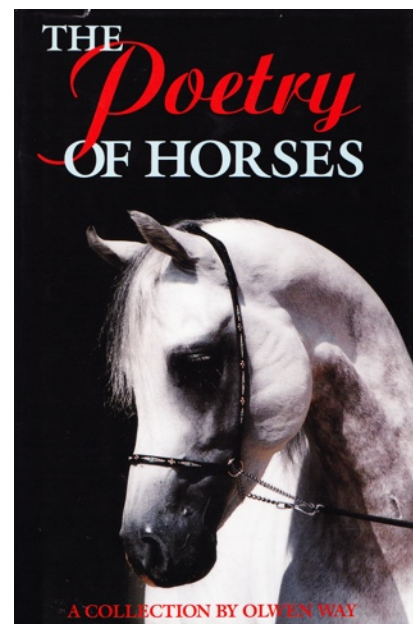
På senare år har professorn i idrottsvetenskap vid Malmö högskola, **Susanna Hedenborg**, forskat om framför allt arbetslivet på svenska trav- och galoppbanor samt om ridsportens 1900-talshistoria. Ett smakprov på det sistnämnda bidrar hon med i antologin *Trofäst. Hov och tass i kunglig tjänst*, som gavs ut i samband med en utställning om kungligheters hästar och hundar på **Livrustkammaren** 2010. Den innehåller även bidrag om kvinnors ridning, unga kungligheters ridutbildning samt hästen i konsten.

Många av de böcker som behandlar hästens kulturhistoria har kommit till just i samband med utställningar, jubi-

leer och andra evenemang. I samband med det samlade världsmästerskapet i Stockholm 1990 kom *Huvudstadens hästar*, där **Bure Holmbäck** presenterar en kavalkad av bidrag från olika författare som tillsammans ger en bild av hästens närvaro i Stockholm.

Kurt Graafs *Den svenska varmblodshästens historia under 200 år* från 2004 tar sitt avstamp i det tidiga 1800-talets Flyinge, där Clas Adam Ehrengranat bidrog till att forma den svenska halvblodshästen och att stärka hästkunskapen i landet. Boken omfattar bland annat statsstuterierna, hingstdepåerna och remonteringsväsendet. Graaf presenterar också vissa av de raser som importerats för att förbättra halvblodsaveln, och några av de viktiga utländska stuterierna, exempelvis Trakehnen. Boken är rikt illustrerad med bilder på avelshingstar, som även presenteras i text.

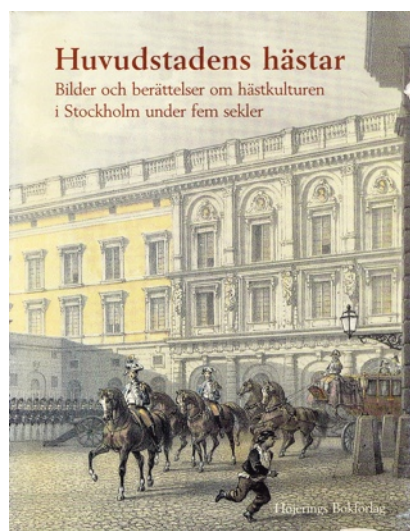
Kapplöpningar 100 år på Strömsholm är enligt redaktören **Björn Zachrisson** en reservationslös hyllning till ett sekel av galoppport vid det gula slottet vid Kolbäckssån. Ungefär halva boken innehåller kortare artiklar om galoppportens historia i Sverige och om Ströms-

holm som kapplöpningsbana. Andra halvan av boken innehåller personliga berättelser från personer som på olika sätt varit engagerade i kapplöpningarna. Flera avsnitt består av äldre återpublicerade texter av bland andra Gustav Nyblaeus och Nils Fischerström.

Brita Egardts *Hästslakt och rackarskam* från 1962 ger hisnande inblickar i ett samhälle som vi i dag kan ha svårt att föreställa oss. Ändå är det mindre än två sekel sedan vi hade en grupp människor i Sverige som betraktades som orena och som tvingades hålla sig i

samhällets yttersta utkant samtidigt som de hade en oumbärlig funktion – hästslaktare eller rackare.

Egardts avhandling i etnologi omfattar en grundlig undersökning av de föreställningar och fördomar som funnits kring hästkött i Sverige och Europa. Hon beskriver också hästslaktarens utsatta position i det sociala sammanhanget – hur folk band om sina dörrhandtag med klutar när rackaren skulle komma så att de inte skulle behöva ta i något som han vidrört, hur matkärnen han åt ur brändes efteråt och hur den yttersta förnedringen för en kvinna var att ligga med en rackare. Egardt försöker spåra ursprunget till dessa fördomar, bland annat genom att studera religiöst källmaterial och undersöka motsvarande förhållanden i bland annat tyska städer. Hon har också använt ett stort etnologiskt material.

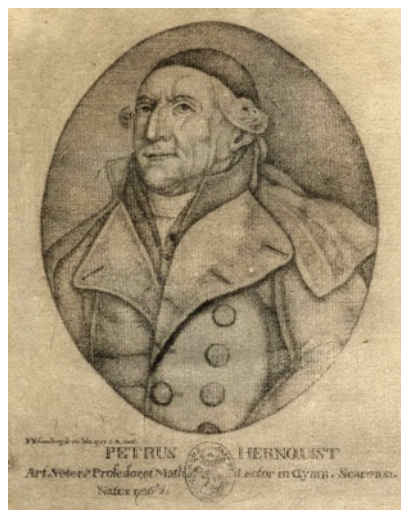
Hästen och hembygden

Det finns en stor mängd böcker där exempelvis kulturarvsorganisationer, hushållningssällskap eller enskilda personer skriver om hästkulturen i det egna närområdet. Böckerna har ofta ett innehåll som är blandat både vad gäller ämnesval och djup, från närmast vetenskapliga artiklar till personliga berättelser. De brukar vara rikt illustrerade med bilder ur privata och offentliga arkiv.

Ölands hästar är ett fint exempel på en gedigen bok med regionalt tema. Boken kom 2004 och bygger på ett omfattande källmaterial. Dels fotografen **Per-Ole Larssons** bilder av hästar och hästfolk från 1960-talet och framåt, dels bilder, intervjuer och texter som under flera år samlats in av författaren **Hella Schulze**. Boken behandlar i första hand uppfödningen av remonter på Öland och centrerar runt ett antal intervjuer med remontuppfödare som berättar om sitt avelsarbete, om premie-

ringar och remontuppköp, om möten med hästar och människor. Dessutom innehåller den ett omfattande avsnitt om hästens historia på Öland. Den presenterar den nu utdöda ölandshästen med betoning på ölands kungshäst, och har en omfattande beskrivning om den statliga avelsverksamheten på Ottenby. Boken är inte bara ett viktigt bidrag till den svenska halvblodshästens historia, utan även en värdefull skildring av uppfödningen av remonter som en statusfylld och ofta ekonomiskt lönsam näringsgren för svenska lantbrukare. Som så många andra böcker av denna typ kan den betraktas som ett värdefullt etnologiskt dokument.

Ardennerhästen är huvudpersonen i *Hästar och östgötar*, som behandlar hästtaveln i landskapet från 1900-talets början fram till 1980-talet. Författaren **Valter Elgeskogs** stora intresse för avel, och hans erfarenheter av att under decennierna ha bevistat oräkneliga premie-

ringar och studerat arkivmaterial och stamböcker har resulterat i en ingående genomgång av de östgötska uppfödarna och deras hästar.

Ardennern får det största utrymmet i boken. Elgeskog motiverar detta med att han ofta upplevde på hingstpremieringar att böndernas intresse för varmblod och nordsvenskar var kraftigt underordnat de mäktiga belgarna. Men även de lättare raserna ges gott om utrymme, liksom den gryende ponnyaveln i länet. Boken från 1983 är rikt illustrerad, främst med bilder på avelshästar, och har såväl personregister som gårdsregister.

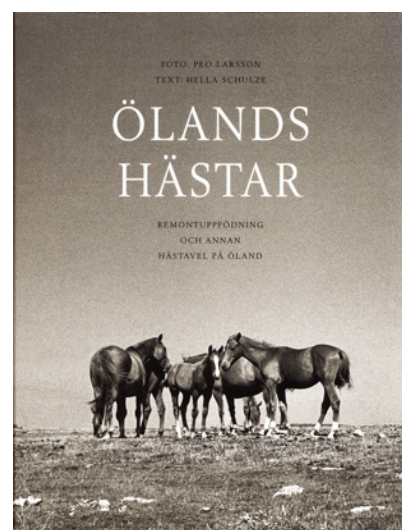
Precis som ardennerhästen var karaktäristisk för Östgötaslätten, så är den nordsvenska hästen intimt förknippad med Jämtland. 1982 valde hembygdsföreningen Heimbygda hästen som tema för sin årsskrift *Jämten*, som avstamp inför en samtidsdokumentering av

hästkulturen i Jämtland. Ett av de intressantare bidragen är **Sven O Perssons** kapitel om hästhandlarminnen, där han bland annat utifrån egen erfarenhet beskriver hur det gick till att köpa och sälja häst under förra seklets första halva. För jämtarna var det ju naturligt att handla med Norge, och författaren beskriver hur det gick till på marknaderna både där och i Sverige och hur rester av den uråldriga infrastrukturen för att transportera hästarna fortfarande fanns kvar på hans tid. Boken innehåller också kapitel om den nordsvenska rasens utveckling och delning, samt om travsportens historia i Sverige.

Skånsk hästhistoria, **Skånes hembygdsförbunds** årsbok 2007, innehåller ett flertal kortare nedslag i landskapets hästkultur genom tiderna, skrivna av allt från hästgymnasieelever som beskriver sin vardag till verksamma forskare. Antologin bjuder bland annat på ett par uppsatser om arkeologiska fynd, hästtaveln på Vittskövle, Flyinge stuteris 1600-talshistoria och den militära hästkulturen. Den rymmer även ett antal udda ämnen såsom hästspillingens betydelse för sparvarna, den turbringande hästskon, samt tillverkningen av Göingehästen – enligt författaren Sveriges mest sålda leksak för hundra år sedan.

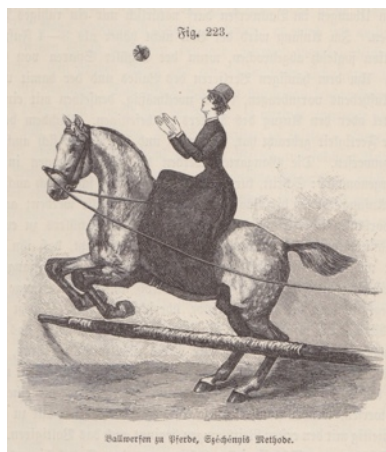
Veterinärmedicin

En stor del av den äldsta facklitteraturen om hästar är olika typer av veterinärmedicinska traktat, som förekommer från antiken och framåt. Hästar var

dyrbara djur, och även före den moderna veterinärmedicinens framväxt fanns det människor som yrkesmässigt ägnade sig åt att försöka bota sjuka djur. Det kunde till exempel röra sig om erfarna stallmästare eller arméernas hästläkare.

Kirurgiska ingrepp utfördes ofta av hovslagare eller så kallade kursmeder. De veterinärmedicinska traktaten och hovslagerimanualerna har varit föremål

för ganska omfattande forskning, framför allt i Tyskland. Det är forskning som kan vara svår att få tag på, då avhandlingar inte publiceras på samma sätt utomlands som i Sverige. KSLA:s bibliotek har dock en omfattande samling av främst tyska avhandlingar i veterinärmedicinshistoria.

En författare som har tilldragit sig en hel del intresse från forskarna är **Jordanus Rufus**, stallmästare hos Fredrik II av Hohenstaufen på 1200-talet. Om honom skriver **Brigitte Prévot** i *La science du cheval au Moyen Age* från 1991.

Från 2005 är **Jasmine Dum-Tragut** *Kilikische Heilkunst für Pferde*, som även den behandlar en 1200-talshandskrift från det gamla armeniska kungariket Kilikien. Författaren ser den armeniska hästkulturen som en mötesplats där den arabiska och persiska hästkunskapen förenades med den indiska under inflytande av antikens hästlitteratur.

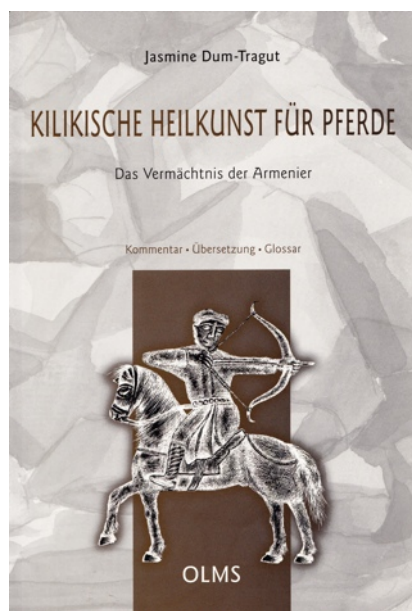
Peter Hernquist, som grundade Sveriges första veterinärskola i Skara 1775, är föremål för två skrifter i Kungl. Skogs- och Lantbruksakademins SOLMED-serie. **Ivar Dyrendahl** har tolkat och kommenterat två av Hernqvists manuskript och i bägge ges hästen stort utrymme. *Peter Hernqvists husdjurslära* gavs ut 1994. Manuskriptet från slutet av 1700-talet består huvudsakligen av översatta avskrifter av franska författare, framför allt **Claude Bourgelat** som förestod den veterinärskola i Lyon där Hernqvist studerade i mitten av 1760-talet, men även exempelvis Falkenbergs bok om hästavel från 1747. I hästdelen ligger tyngdpunkten på avel och uppfödning, men det ges även anvisningar om hästens skötsel och vård.

Peter Hernqvists sjukdomslära – husdjurens inre sjukdomar från 1996 återger ett manuskript där Hernqvist beskriver kännetecknen på, orsaker till och bot för olika sjukdomar. Förutom att kommentera texten har Dyrendahl försett utgåvan med omfattande ordlistor och rikligt med samtida illustrationer.

Bibliografier och arkivhandlingar

Anne Grimshaw gav 1982 ut bibliografin *The horse: a bibliography of British books, 1851-1976*. Den omfattar 3 226 titlar, varav en hel del kommenteras av Grimshaw. Boken är indelad efter tidsperioder och ämnen, ofta med en kontextskapande inledning till avdelningarna.

I *Works on horses and equitation – A bibliographical record of hippology*, ursprungligen från 1887 men i nytryck

1981, listar **F.H. Huth** all hästlitteratur han känner till, först i kronologisk ordning och sedan indelade utifrån ämnesområden.

En annan omfattande bibliografi som kom ut i nytryck 1971 är *Messier de la Lances Essai de bibliographie hippique*, ursprungligen utgiven 1915-1921, som behandlar franska författare och fransk utgivning.

Ivan Katić och **Karen Geert Kristensen** gjorde 1994 en förteckning över hästlitteratur från 1530-1773 i **Danmarks Veterinær og Jordbrugsbibliotek** (nu en del av Det natur- och sundhetsvidenskablige fakultetsbibliotek vid Köpenhamns universitet).

John B Podeschis *Books on the Horse and Horsemanship* från 1981 är en katalog över hästlitteraturen i **Paul Mellons** omfattande samling av litteratur om sport och konst. Boken är en påkostad

och rikt illustrerad bibliografi med inriktning mot litteratur om ridning, jakt, kapplöpningar och avel. Den omfattar tryckt material samt ett par manuskript på latin, italienska och franska från 1400-1838, och engelska samt amerikanska dito från 1450-1941.

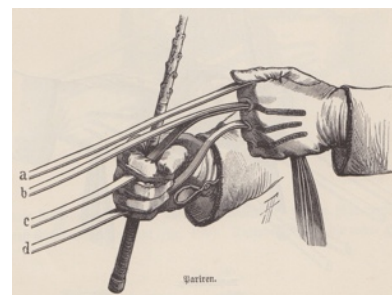
I *Horses & Horsemanship* presenterar **Donald Stuart Pady** 800 böcker och periodica ur **Iowa State University's bibliotek**. Universitetet bedriver en omfattande veterinär- lantbruksutbildning. Bibliografin är från 1973 och är indelad efter ämnen.

Henry Heimerings *On the horse's foot, shoes and shoeing: the bibliographic record, and a brief timeline history of horse shoeing* tar upp nära tvåtusen titlar om hovslageri och publicerades 1990. Författarens ambition har varit att få med så mycket som möjligt av det som finns skrivet om hovslageri, och titlarna presenteras i kronologisk ordning.

Franska **Archives Nationales** gav 1993 ut en vägledning till hur man kan hitta källor till hästhistorisk forskning i de allmänna franska arkiven, *Les sources de l'histoire du cheval dans les archives publiques Françaises*. Skriften är indelad efter arkivtyp och presenterar källmaterialet med korta beskrivningar av dess innehåll.

Tidskrifter

KSLA prenumererar på flera internationella agrarhistoriska tidskrifter, en lista finns på bibliotekets hemsida. Särskilt mycket häst finner man i amerikanska *Horses in Art*, som framför allt skriver om samtida konstnärer och konsthantverkare och *Rural Heritage* som vänder sig till personer som är intresserade av naturbruk med gamla

metoder. *Rural Heritage* har ofta reportage om historiska och nutida arbetande hästar och mulor samt rikligt med annonsmaterial.

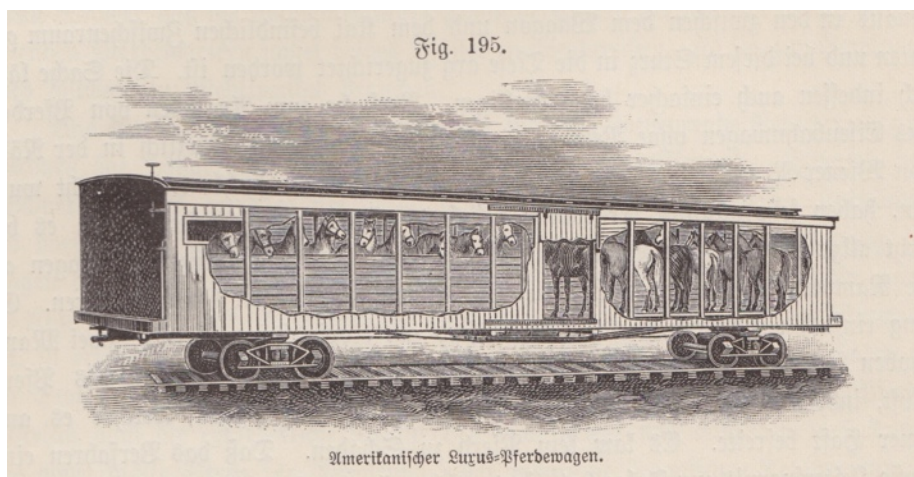
Litteratur före 1950

KSLA har även ett omfattande bestånd av äldre litteratur om hästar, sammantaget drygt 500 titlar med publiceringsår före 1950. Samlingen av svenska böcker och tryck från 1700- och 1800-talen är en av landets mest kompletta.

En äldre förteckning över hästlitteraturen finns på bibliotekets hemsida. Den har ett drygt decennium på nacken, och flera titlar kan ha tillkommit sedan dess. [Nyförvärvslistor](#) publiceras ungefär en gång i månaden. Biblioteket registrerar sitt tryckta material i Kungliga bibliotekets nationella databas [Libris](#). En [sökning](#) i Libris med sökordet *hästar* ger 1 015 träffar. Det går att avgränsa sökningen genom att sätta till fler sökord såsom exempelvis *historia* (611 träffar), *svenska* (155 träffar) eller *Sverige* (257 träffar).

Mötesplatser för forskare i Sverige

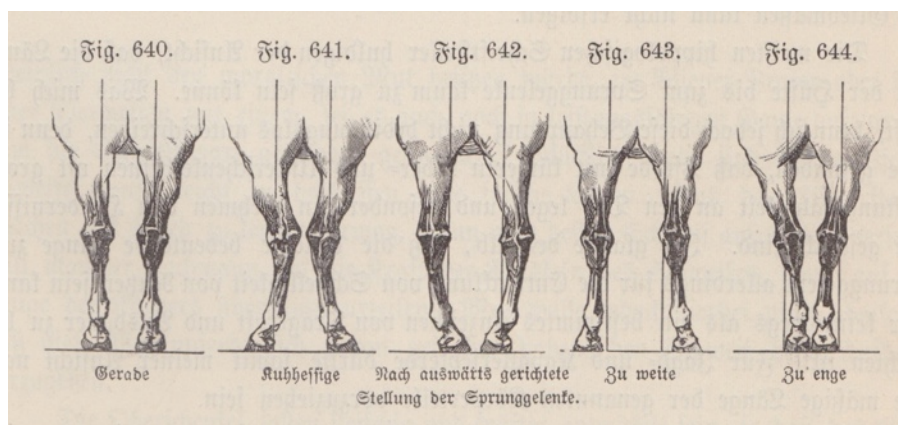
De forskare som ägnar sig åt humanistisk och samhällsvetenskaplig hästforskning är spridda över landet och kommer från många olika akademiska ämnesområden. För att underlätta samarbetet finns sedan ett par år **Nätverket för humanistisk och samhällsvetenskaplig hästforskning**. Nätverket har träffats vid flera tillfällen för tvärvetenskapliga seminarier. Man har även gett ut en anto-

logi, Kentaurer, med bidrag från flera av nätverkets medlemmar. Vardagskontakten sköts framför allt genom sociala medier, och nätverket har en egen mötesplats på [Facebook](#). Där lämnar de följande beskrivning av nätverket:

”Nätverket syftar till att utveckla hästforskningen (equestrian science) inom de humanistiska och samhällsvetenskapliga disciplinerna. Syftet med nätverket är också att samlas forskare som befinner sig i olika akademiska discipliner och på olika lärosäten för att utbyta forskningsidéer, föra metodologiska diskussioner, delge varandra forskningsresultat för att utveckla forskningen.

På sikt syftar nätverket till att utveckla och stärka hästforskningen inom de samhällsvetenskapliga och humanistiska disciplinerna, såväl nationellt som internationellt. Slutligen är avsikten att nätverket ska arbeta för att befästa och

sprida den humanistiska och samhällsvetenskapliga hästforskningen.

Nätverket identifierar tre teman som är av intresse.

Hästkultur - Det uppstår hela tiden kulturella mönster kring hästarna som vore värdefulla att studera, vilket skulle lära oss mycket om den pågående förändringen av kulturens sätt förhålla sig till djur.

Hästassisterad terapi - De terapiverksamheter och andra förmodat person-

lighetsutvecklande verksamheter där hästarna tas i bruk är självklart viktigt att studera och utveckla.

Riddidaktik - Stallar är lärandemiljöer, inte minst landets alla ridskolor. Det är därför viktigt att utvärdera och utveckla riddidaktiken, vilken dessvärre är ett område som varit försummat med konservativa undervisningsmetoder som följd. Utvecklingspotentialen här är stor.”

Bland nätverkets medlemmar på humaniorasidan återfinns bland andra filosofen **Petra Andersson** från Göteborgs universitet har bidragit med många debattinlägg om människans förhållande till hästen. Tillsammans med **Ulla Ekström von Essen** och **Jonna Bornemark** från Södertörns högskola ingår hon i ett treårigt forskningsprojekt finansierat av **Östersjöstiftelsen**, *Hästkulturer i omvandling - interaktion och etik mellan människa och häst i Sverige*

och *Polen*. Man har också kunnat anta en doktorand, **Mari Zetterqvist Blokhuis**, före detta ridlärare på Strömsholm. I nätverket ingår även **Susanna Hedenborg**, professor i idrottsvetenskap vid Malmö högskola. Kontaktperson för nätverket är **Susanne Lundesjö Kvart**, susanne.lundesjo-kvart@slu.se.

Human-animal studies är ett växande tvärvetenskapligt forskningsfält där man studerar interaktionen mellan människor och djur. Antropologer, sociologer, biologer, historiker, filosofer och forskare från andra discipliner har här en plattform för att på olika sätt undersöka hur djuren påverkar oss och hur vi påverkar dem. **Pufendorfinstitutet** vid **Lunds universitet** har det senaste året drivit projektet Exploring the "Animal Turn": *Changing perspectives on human-animal relations in science, society and culture* som avslutas under hösten med en konferens. Projektet innehåller också en riklig mängd seminarier. Vid **Stockholms universitet** finns ett nybildat nätverk för Human-animal studies som leds av idehistorikerna **Karin Dirke** och **Kelly Hubben**

I Uppsala finns det tvärvetenskapliga **Husdjurs- och Sällskapsdjursseminariet**, som under **Ingvar Svanbergs** ledning möts ungefär en gång i månaden under terminstid, inte sällan med hästen som tema.

ANH:s nyhetsbrev ges ut av enheten för de areella näringarnas historia vid Kungl. Skogs- och Lantbruksakademien. (ISSN 2000-6179)

Osignerade artiklar har skrivits av redaktören.

Om du vill prenumerera eller avanmäla dig, kontakta redaktören: per.eriksson@ksla.se.

Ladda ned informationsbroshyren om biblioteket [här](#).